

Püsiv ja muutuv Matsalu rahvusparki maastikes

Krista Kallavus, Keskkonnaameti kultuuripärandi spetsialist

Lugu ilmus Lääne Elus 24.05.2022

Matsalu asub viimase 3000 aasta jooksul merest kerkinud alal. Suurema osa veest vabanenud rannaaladest võttis inimene kohe kasutusele. Omasoodu toimetas loodus pigem laiukestel ja roostikus.

Elulaadiga koos muutub maastik. Võrreldes nüüdisaegseid Matsalu maastikke vanadel fotodel ja kaartidel kujutatuga on tänapäeva Matsalu metsasem. Nõukogude ajast alates on külades vähenenud püsielanike ja talude arv, mistõttu on paljud kunagised avatud maastikud võsastunud, osalt ka metsastatud. Paarikümne hektari suurustes põlistaludes, kus toimetatakse aastaringselt, on muutunud elulaad ja maakasutus. Enamikku elanikest toidab palgatöö ja maal toimetades kulub kõige enam töötunde vist muruniitmisele. Suuremaid säilinud põllumaid kasutavad talunikud ja vaid napilt omatarbeks aiavilja kasvatajad, sekka poollooduslike või püsirohumaade hooldajad.

Pöördumatult on maastikke muutnud jõgede sirgendamine ja süvendamine ning maaparandus 20. sajandil. Kui endiste jõgede jäljed on maastikul alles, siis maaparandus muutis veerežiimi, reljeefi, maastikuilmet ja mullastikkugi. Õnneks on palju säilinud – näiteks esimeste asukate elu- ja matmispaikadest põllupidamise keerdkäikude ja külade kujunemiseni.

Matsalu maastikud ei võlu põlismetsade, järvesilmade, ega mägedega. Matsalus elades peab armastama avaraid vaateid ja taluma tuuli, mõistma kiviste mererandade ja tillukeste vormide ilu ning oskama näha kiviaedade ja varemete vahel endiste aegade elu. Ja mida on siin tõeliselt palju, on taevas – seda jätkub nii palju, et pole kahju lindudegagi jagada. Ka kohalik kultuuripärand on siinsamas, elus ja alles. Seda püsimist on märgatud ja väärintatud 18 aastat tagasi rahvusparki staatusega. See on üks põhjuseid, mis eristab ning mille pärast siia elama tullakse.

Säilitagem seda habrast kohalikku omapära ka moodsal ajal! Vanade taluhoonete stiil väärrib säilitamist ka pärast sooja ja valguse majja saamist. Värvirõõmsad rahvarõivad ja tekid vajavad tuulutamist ja pidupäevadel kasutamist. Külakoolgi saab anda head konkurentsivõimelist haridust. Põlispuud võivad jääda kasvama ja kiviaiad püsima ka mustkatttega teede äärde. Õierikkad aasad ja puisniidud, mida pole traktori jaoks tasandatud ega niiduki järgi harvendatud, väärivad hoidmist. Siis ei pea ühel päeval tundma, et tuba on soe, teed sirged ja internet kiire, aga hingel on miskipärast vilu.